

יעקב לקח י' מעשו וחיברו עם "עקב" כדי לייחד החכמה עם כלי המעשה!

|| הרה"ג ר' פנחס פרידמן ||

כי בחינת יעקב הוא בחינת (שמות כו כח) בריח התיכון מבריה מן הקצה אל הקצה, שהוא (שם כח יד) סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה”.

ביאור דבריו הקדושים, כי בשם יעקב רמוז עבודתו בקודש לקשר בין שני הקצוות, כי אותיות "עקב" שבשמו הם רמז על כל עניני העולם הזה הגשמיים והחומריים, שהם בשפל המדריגות בבחינת "עקב" הרגל היותר נמוך בגוף, ואילו האות י' בשמו שהיא האות הראשונה מד' אותיות השם הוי"ה ברוך הוא, רומזת על בחינת "חכמה" שהיא בראש כמבואר בזוהר הקדוש (פרשת פנחס רלב): "י' חכמה”.

וזוהו ביאור הצירוף בשם יעקב - י' עקב, כי זאת היא עבודתו בקודש של יעקב אבינו, להעלות כל עניני עולם הזה שהם בשפל המדריגה בבחינת "עקב", על ידי שישתמש בהם בצירוף האות י' שהיא החכמה שבראש, לשקול בפלס ומאזני החכמה איך להשתמש בהם בכוונות ויחודים בלתי לה' לבדו, כמו ששינוי במשנה (אבות פ"ב מ"ב): "וכל מעשיך יהיו לשם שמים”.

על פי האמור מבאר ה"זרע קודש" מאמר הזוהר הקדוש (פרשת תרומה קעה): על הפסוק (שמות כו כח): "והבריח התיכון בתוך הקרשים מבריה מן הקצה אל הקצה, דא הוא יעקב קדישא שלימא". כי יעקב אבינו מקשר בעבודתו את שני הקצוות, להעלות כל עניני עולם הזה שהם בשפל המדריגות בבחינת "עקב", עד לשורש הקדושה שהיא החכמה שבראש בבחינת אות י'.

וזוהו שהראה הקב"ה ליעקב בחלומו: "והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה", כדי ללמדו שזאת היא עבודתו בקודש, כי "עקב" שבשמו רומז על עניני עולם הזה שהם בבחינת "סולם מוצב ארצה" בשפל המדריגות, אך מצד אות י' שבשמו שהיא החכמה שבראש הרי הוא בבחינת "וראשו מגיע השמימה”.

”איזהו חכם

הרואה את הנולד”

הנה כי כן יאיר לנו להבין דברי הרה"ק מראפשיץ זי"ע: "שעל ידי קיום התורה הקדושה בבחינת יעקב, שמכניסין בחינת חכמה לדברים הגשמיים שמקיימין המצוות בגשמיות, על ידי זה מעלין בחינת עקב לבחינת יו"ד הראשית, כי בחינת יעקב הוא בחינת בריח התיכון מבריה מן הקצה אל הקצה, שהוא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה”.

ויש להוסיף תבלין איך על ידי אות י' שהיא חכמה אפשר להעלות כל עניני עולם הזה לשורש הקדושה, כי ידוע שאם איש ישראל רוצה להתקדש בכל עניני עולם הזה, כי אז הוא צריך לכוון בכל מעשיו שהוא אוכל ושותה כדי שיהיה לו אחר כך כח לעסוק בתורה ובעבודת ה', כמו שנפסק להלכה בשלחן ערוך (או"ח סימן רלא):

מגלה עמוקות: עשו היה נקרא "עשוי" כי היה עשוי ונגמר, אלא שיעקב לקח ממנו אות י' ונשאר "עשו”

זרע קודש: יעקב"ב הוא אות י' חכמה עם "עקב",

כי בחכמה מעלים כל עניני העולם הזה שהם בבחינת "עקב" בתחילה ניתנה אות י' לעשו, כדי שישתמש בחכמת התורה להעלות כל עניני עולם הזה לקדושה

כשראה יעקב שעשו מתכוון להשתמש בעניני עולם הזה למלא תאוות לבו לקח ממנו אות י' וצירפה לשמו

יצחק ביקש למסור לעשו י' ברכות עולם הזה ב"ויתן לך", כדי שיקדש על ידם כל עניני עולם הזה

עשרת הדברות הם צירוף יעקב"ב - י' דברות עם עקב"ב תיבות, כי בחכמת התורה מעלים עניני עולם הזה

תיקוני זוהר: הקב"ה אמר לנחש: "הוא ישופך ראש", האדם יתגבר על הנחש על ידי האות י' שהיא חכמה

”ואתה תשופנו עקב”, הנחש הקדמוני מתגבר על האדם, על ידי שמסלק ממנו אות י' ונשאר רק "עקב”

(כה כב): "ויתרוצצו הבנים בקרבה", הוא שגרם להם להילחם בצאתם לאויר העולם על האות י', כאשר כל אחד משתדל להשאיר אצלו האות י', כי כבר אז השיגו כי מי שיחזיק אצלו האות י' יתגבר על השני, עד שהצליח יעקב אבינו בסופו של דבר להוציאה מעשו ולצרפו לשמו.

אמנם בהיותנו מזרעו של יעקב אבינו, שעל שמו גם אנחנו נקראים בשם יעקב ככתוב (דברים לב ט): "כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו", החובה מוטלת עלינו לחקור ולהבין, מהי המשמעות העמוקה של האות י' שעליה נלחמו יעקב ועשו מלחמת חרמה, ומדוע היה כל כך חשוב ליעקב להוציאה משמו של עשו שנקרא "עשוי", ולצרפה לשמו שעל שם כך נקרא "יעקב" ולא "עקב”.

אות י' חכמה

כדי להעלות בחינת "עקב”

ונראה ללמוד הביאור על כך בדרך עבודה ממשנתו הטהורה של הרה"ק מראפשיץ זי"ע ב"זרע קודש" (סוף פרשת בראשית), אשר פתח לנו שערי אורה להבין ענין שם יעקב"ב שהוא צירוף י' עם "עקב", והנה לשון קדשו:

”שעל ידי קיום התורה הקדושה בבחינת יעקב"ב, שמכניסין בחינת חכמה לדברים הגשמיים שמקיימין המצוות בגשמיות, על ידי זה מעלין בחינת 'עקב' לבחינת יו"ד הראשית, זה

בפרשתינו פרשת תולדות (כה כה): "ויצא הראשון אדמוני כולו כאדרת שער ויקראו שמו עשו, ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשו ויקרא שמו יעקב". ופירש רש"י: "ויקרא שמו יעקב, הקב"ה”.

והנה מכיון שהקב"ה עצמו קרא את שמו יעקב על שם "וידו אוחזת בעקב עשו", משמע שלא היה זה סתם מעשה בעלמא אלא ענין גדול בעבודת ה', אם כן ראוי להתבונן מהי העבודה הנרמזת באחיזת עקב עשו, אשר על שם כך קראו הקב"ה בשם יעקב.

עוד ראוי להתבונן בדבר מפליא בפרשתנו, הברכות שביקש יצחק למסור לעשו ולא ליעקב, כי הן אמת שעשו רימוהו שהוא צדיק כמו שפירש רש"י על הכתוב (כה כז): "ויהי עשו איש יודע ציד, לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצוות". אולם הלא בודאי ידע יצחק שיעקב היה: "איש תם יושב אהלים" - באהלי תורה של שם ועבר, מדוע אם כן עלה בדעתו למנוע ממנו הברכות.

יעקב לקח

אות י' משמו של עשו

כדי לבאר כל זה נקדים מה שתמהו המפרשים על מה שקראו הקב"ה בשם "יעקב", שהרי לפי טעם הכתוב: "וידו אוחזת בעקב עשו", היה לו להיקרא רק בשם "עקב", מאיפוא ניתוספה לו אות י' בשם "יעקב", וכבר הבאנו על כך בשנים שעברו ביאור נפלא בשם ה"מגלה עמוקות" (פרשת תולדות ד"ה ויהי אך יצא), וחזר על דבריו (פרשת וישלח על הפסוק ויגע בכף ירכו) וביתר ביאור (פרשת בחקותי ד"ה אז תרצה), על פי מה שפירש רש"י (שם) הסיבה שקראו שמו עשו: "לפי שהיה נעשה ונגמר בשערו כבן שנים הרבה”.

וכתב הרשב"ם כי לפי זה "עשו" הוא מלשון "עשוי", כי היה עשוי ונגמר כבן שנים הרבה. אך לפי זה קשה מדוע נקרא "עשו" בחסרון י' ולא "עשוי" עם אות י'. ותירץ ה"מגלה עמוקות", כי אכן מתחילה היה ראוי להקרא "עשוי" עם אות י', אולם אחרי שיעקב לקח ממנו האות י' וצירפה לשמו נשאר רק בשם "עשו”.

וזוהו רמז הכתוב: "וידו אוחזת בעקב עשו" - "עקב" הוא לשון סוף, כלומר ידו של יעקב אחזה "בעקב עשו" - בסוף שמו של "עשו", שהיא האות י' של "עשוי" להוציאה משם, וזהו הרמז בתיבת יד"ו שהיא אותיות יו"ד שהוציאה מעקב עשו, על כן "ויקרא שמו יעקב", הקב"ה קרא שמו "יעקב" שהיא צירוף אות י' עם "עקב" שהוציאה יעקב מעקב עשו עכדה"ק.

נמצינו למדים מדבריו הקדושים, כי בשעת הלידה כאשר יצאו יעקב ועשו מבטן אמם לאויר העולם, נלחמו זה עם זה מלחמת חרמה על האות י', כי מתחילה נצטרפה האות י' לשמו של עשו שנקרא "עשוי", עד שהצליח יעקב במעשה האחיזה בעקב עשו לקחת ממנו האות י' ולצרפה לשמו, ועל שם כך קראו הקב"ה "יעקב" שהוא צירוף י' עם "עקב”.

הרה"ק מראפשיץ זי"ע:

"מכרה כיום" - יום אחד הוא שבת:

כיו"ם נוטריקון כ'ולם י'שבעו ו'יתענגו מ'טובך

ותתא ביומא שביעאה תליין". והנה עיקר ההשפעה לששת ימי המעשה הוא בזכות עונג שבת, כמאמרם (שבת קיח): "כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים". ואמרו עוד (שם): "כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו". נמצא כי המענג את השבת זוכה להמשיך שפע ברכות לכל ששת ימי המעשה.

יומתק לבאר בזה מנהג ישראל תורה שאומרים במוצאי שבת ברכות "ויתן לך", ומקור הדבר בזוהר הקדוש (הקדמה יד): "שעתא דנפיק שבתא... דקא אמרי צבורא, ויתן לך האלקים מטל השמים". לפי האמור הביאור בזה, כי אחרי שהלכנו בדרכו של יעקב לענג את השבת, הנה כשם שזכה יעקב בברכות עולם הזה בששת ימי המעשה בזכות עונג שבת שקנה מעשו, כן זוכים אנו לברכות אלו בזכות עונג שבת, לכן דוקא במוצאי שבת אחרי שקיימנו מצות עונג שבת כראוי, אנו אומרים: "ויתן לך" הברכות שביריך יצחק את יעקב בזכות שבת קודש.

(מתוך שבילי פנחס מאמר ל)

חד יום מן דידך", כלומר מכור לי מחלקך בעולם הזה יום אחד הוא יום השבת, כדי שאוכל לענגו בענייני עולם הזה במאכל ומשתה. והוסיף הרה"ק מראפשיץ רמז נפלא במה שאמר יעקב: "מכרה כיום", שכן כיו"ם נוטריקון כ'ולם י'שבעו ו'יתענגו מ'טובך, כלומר תכלית המכירה היא כדי שיוכלו יעקב וזרעו לשבוע ולהתענג בשבת עכדה"ק.

ויש להוסיף תבלין לשבת לדברי הרה"ק מראפשיץ זי"ע, כי בזכות אותו יום של עונג שבת שקנה יעקב מעשו זכה בברכות עולם הזה לכל ששת ימי המעשה, כמאמר הזוהר הקדוש (פרשת יתרו פח): "כל ברכאן דלעילא

"ויואמר יעקב מכרה כיום את כבודך לי" (כה לא). דרשו על כך במדרש (ב"ר סג יג): "מכרה כיום, אמר לו, זבין לי חד יום מן דידך". וצריך ביאור על איזה "יום אחד" ביקש יעקב מעשו שימכור לו.

בספר "רביד הזהב" (פרשת בלק ד"ה לא הביט אופן ג) מביא על כך דבר נפלא בשם הרה"ק מראפשיץ זי"ע, על פי מה שפירש רש"י על הכתוב (כה כב): "ויתרוצצו הבנים בקרבה, מתרוצצים זה עם זה, ומריבים בנחלת שני עולמות". ומקור הדבר במדרש (ילקוט שמעוני ד"ה מכרה כיום) שיעקב בחר לו נחלת העולם הבא ועשו בחר לו נחלת העולם הזה.

והנה יעקב אבינו אמנם לקח לחלקו העולם הבא, והסכים שלא להנות מעולם הזה רק כדי חיותו, אולם הלא יש מצוה לענג את השבת ככתוב (ישעיה נח יג): "וקראת לשבת עונג". ואמרו חז"ל (שבת קיח): מענגו בכל מיני מאכלים, נמצא שאם יפרוש עצמו לגמרי מכל ענייני עולם הזה, לא יוכל לקיים מצות עונג שבת כראוי.

לכן ביקש מעשו: "מכרה כיום את כבודך לי". ומפרש במדרש: "זבין לי

"בכל מה שיהנה בעולם הזה לא יכין להנאתו אלא לעבודת הבורא יתברך כדכתיב (משלי ג ו) בכל דרכיך דעהו, ואמרו חכמים כל מעשיך יהיו לשם שמים, שאפילו דברים של רשות כגון האכילה והשתיה וההליכה והישיבה והקימה והתשמיש והשיחה וכל צרכי גופך, יהיו כולם לעבודת בוראך או לדבר הגורם עבודתו... ומי שנוהג כן עובד את בוראו תמיד".

מענה מבואר היטב איך על ידי האות י' שהיא חכמה אפשר להעלות כל ענייני עולם הזה לקדושה, שהרי שנינו בגמרא (תמיד לב): "איזהו חכם הרואה את הנולד". נמצא כי על ידי שאיש ישראל מצרף לכל ענייני העולם הזה את האות י' שהיא חכמה, להיות בבחינת "חכם הרואה את הנולד", לכוון שהוא אוכל ושותה כדי שיהיה לו אחר כך כח לעבוד את ה', הרי הוא זוכה להעלות ולקדש כל ענייני עולם הזה שהם בבחינת "עקב".

" דברות עק"ב תיבות צירוף יעק"ב

והנה מצינו לו חבר להרה"ק מראפשיץ זי"ע בספר "אור המאיר" להרה"ק רבי זאב וואלף מזוטאמיר זי"ע (פרשת ויחי ד"ה יהי דן נחש) וזה לשון קדשו:

"כמבואר לנו מאמר התיקונים (תיקון יג כט). יעקב י' עקב, היינו התחברות היו"ד המורה על חכמה, אל מדריגות התחתונים המורים בחינת עקב, ואם לאו איתא בתיקונים, כדין פרח יו"ד אשתאר עקב, וכדין אתקיים ואתה תשופנו עקב ח"ו".

וכן כתב עוד בענין זה (דרוש לשבועות ד"ה וגמר דוד המלך), והוסיף שם שיעיקר החכמה להעלות בחינת "עקב" שהם ענייני עולם הזה לקדושה הוא רק על ידי חכמת התורה:

"על דרך שבארנו פירוש התיקונים (תיקון יג כט). ויבא יעקב שלם (בראשית לג יח) עם הי', י' עקב, ובארנו זאת תורת אדם לחבר תמיד הי' המורה על חכמה, ופרטי מדריגותיו הנמוכים המכונים בשם בחינת עקב, לעשות פרטי מעשיו אפילו הגשמיים, כגון אכילה ושתיה ושארית תענוגות בני אדם, לעשותם בהתקשרות החכמה, ואז נעשה יעקב שלם י' עקב. האמנם במה יתכן לו לחבר החכמה אל בחינת עקביים, הכל במאור התורה אור לנתיבתו את הדרך ישכון אור, לעשות פרטי מעשיו הכל בחכמה ותבונה".

ויש לבאר ענין זה ביתר שאת, על פי המבואר בזוהר הקדוש (פרשת יתרו פה). כי שורש התורה הוא מחכמה שיצאה משם: "אורייתא מחכמה דלעילא נפקת", הרי מבואר כי אות י' שהיא החכמה היא בעצם שורש חכמת התורה, ומזה נשכיל להבין כי רק על ידי חכמת התורה אפשר להעלות כל ענייני עולם הזה, שעל זה רומז שם יעק"ב - י' עק"ב.

יומתק לבאר בזה מה שכתב ב"מגלה עמוקות" בפרשתינו, כי שם יעק"ב רומז על עשרת הדברות שהם י' דברות, וכאשר נצרף קע"ב תיבות שיש בעשרת הדברות הרי הם צירוף יעק"ב, וכבר כתב כן "בעל הטורים" (פרשת יתרו) בסוף עשרת הדברות ברמז הכתוב: "מורשה קהילת יעקב".

לפי האמור יש לומר, כי מטעם זה נתן לנו הקב"ה בהר סיני "עשרת" הדברות שיש בהם עק"ב תיבות, כדי לרמז שאי אפשר להעלות ענייני עולם הזה שהם בבחינת "עקב" רק על ידי חכמת התורה שהיא אות י'. נמצא כי השם יעק"ב שהוא צירוף י' עם "עקב", וכן "עשרת" הדברות שיש בהם עק"ב תיבות שהוא צירוף יעק"ב, שני הדברים עולים בקנה אחד, להעלות

כל ענייני עולם הזה שהם בבחינת "עקב" על ידי י' הדברות שורש חכמת התורה.

עשו היה צריך לעבוד את ה' בענייני גשמיים

והנה ידוע מה שפירש רש"י על הכתוב (כה כב): "ויתרוצצו הבנים בקרבה, מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות". ומקור הדבר במדרש (ילקוט שמעוני ד"ה מכרה כיום): "אמר לו יעקב לעשו, אחי שני עולמות לפנינו העולם הזה ועולם הבא, העולם הזה יש בו אכילה ושתיה ומשא ומתן לישא אשה ולהוליד בנים ובנות, אבל העולם הבא אין בו כל המזדות הללו, רצונך טול אתה העולם הזה ואני אטול העולם הבא".

ויש לומר הביאור בזה, שנתחלקו ביניהם באיזה דרך לעבוד את ה', עשו בחר לעבוד את ה' בענייני עולם הזה בבחינת: "בכל דרכיך דעהו", ואילו יעקב בחר לעבוד את ה' רק בענייני עולם הבא ולהיות מופרש לגמרי מכל ענייני עולם הזה.

מענה הרווחנו להבין הטעם שניתנה תחילה אות י' בשמו של עשו שנקרא "עשו", כי היות שבחר לעבוד את ה' בענייני עולם הזה, על כן היה צריך לאות י' שהיא בבחינת חכמה כדי שיוכל לעלות בהם כל ענייני עולם הזה. ויש להוסיף כי מטעם זה נולד עשו בכור, כי אות י' שהיא אות ראשונה משם הוי"ה היא בבחינת בכור של כל ד' אותיות השם.

והנה יעקב היה צריך לעבוד את ה' רק בענייני עולם הבא בהתפשטות מכל ענייני עולם הזה, אולם אחרי שראה עוד בבטן אמו כי עשו אינו מתכוון לעבוד את ה', שהרי כשעברו בבתי עבודה זרה היה רץ ומפרכס לצאת, לכן בשעת הלידה: "וידו אוחזת בעקב עשו", לקחת ממנו האות י' שהיתה בסוף שמו של "עשו", כדי לצרפה לענייני עולם הזה שהם בבחינת "עקב", ועל שם כך: "ויקרא שמו יעקב", הקב"ה קרא שמו יעק"ב שהוא צירוף י' עם "עקב", כדי

לגלות שהוא יתברך שמו מסכים לכך שיעקב יעבוד את ה' בענייני עולם הזה.

וזהו ביאור דברי התיקוני זוהר שמפרש מאמר הקב"ה לנחש הקדמוני שהוא היצר המפתה את האדם לרדוף אחרי הבלי עולם הזה בלי לכוון לשם שמים: "הוא ישופך ראש", איש ישראל יתגבר עליך על ידי שיצרף בכל ענייני עולם הזה את האות י' שהיא בבחינת חכמה שבראש, "ואתה תשופנו עקב", אתה הנחש תתגבר על האדם אם תפריד את האות י' חכמה מהעסק בענייני עולם הזה, עד שלא ישאר אצלו רק בחינת "עקב".

יצחק ביקש לברך את עשו בי' ברכות

כיון שבאנו לידי כך יאיר לנו להבין הטעם שביקש יצחק אבינו לברך את עשו, כי יצחק ידע שעשו הבכור בחר בבטן אמו לעבוד את ה' בענייני עולם הזה, לכן ביקש למסור לו כל ברכות עולם הזה כדי שיצליח לעבוד בהם את ה' על ידי הצירוף של אות י' חכמה, אבל יעקב שבחר לעבוד את ה' בענייני עולם הבא בהתפשטות מכל ענייני עולם הזה, איזה צורך יש לו בברכות עולם הזה.

ועתה בא וראה דבר נפלא כי בברכות (כז כח): "ויתן לך" שביקש יצחק לברך את עשו יש בהן י' ברכות, כמו שכתב "בעל הטורים" (שם): "ויתן לך, י' תיבות בפסוק, ובי' ברכות נתברך כנגד י' הדברות שעתידין בניו לקבל". ומקור הדבר ב"פרקי דרבי אליעזר" (סוף פרק לב): "עשר ברכות בריך יצחק ליעקב על טללי שמים ועל דגן הארץ, כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, שנאמר ויתן לך האלקים מטל השמים וגו'".

והנה הם העשר ברכות: א. "מטל השמים". ב. "משמני הארץ". ג. "ורוב דגן". ד. "ותירוש". ה. "יעבדוך עמים". ו. "הוי גביר לאחייך". ח. "וישתחו לך בני אמך". ט. "אוררך ארוך". י. "ומברכך ברוך". ולפי האמור יש לומר כי